

Afval en taboes

In de vorige eeuw was het beheer en de verwerking van afval voornamelijk een kwestie van volksgezondheid. Afvalverwijdering vond plaats om verspreiding van ziekten te voorkomen. Tegenwoordig staat afvalbeheer in het teken van het behoud van het milieu. Daarbij lijkt terugdringing van de hoeveelheid afval door hergebruik tot een zelfstandige doelstelling te worden verheven. Economische benaderingen van het afvalprobleem komen dan al snel in de taboesfeer terecht. Hier volgen drie van dergelijke taboes bij de verwerking van afval¹.

Economisch gezien zou afvalverwerking die prijs moeten krijgen, die nodig is om schade aan het milieu te voorkomen. Vrijwel iedereen is het erover eens dat dumping van afval in zee – één van de goedkoopste oplossingen – ontoelaatbaar is. Door de moeilijke beheersbaarheid van deze opslagvorm staat de prijs waarschijnlijk in geen verhouding tot de kosten waarmee toekomstige generaties kunnen worden geconfronteerd om milieuschade te herstellen. De oplossing dient derhalve op het land te worden gezocht. Daarbij dienen drie technieken zich aan: opslag, verbranding of hergebruik ('recycling').

Bij recycling is er in principe sprake van een markt voor het teruggewonnen produkt. Recycling wordt veelal gezien als de meest duurzame manier om de afvalstroom naar opslagplaatsen en verbrandingsovens te verminderen. Op het eerste gezicht lijkt het milieu hier ook het meest bij gebaat. Het is echter niet ondenkbaar dat bij de huidige stand van de techniek recycling van bijvoorbeeld glas ook vanuit de milieudoelstelling gezien suboptimaal is. De kosten verbonden aan reinigen en terugsmelten van tweedehands glas kunnen wel eens hoger uitvallen dan die welke verbonden zijn aan het opslaan van oud en de produktie van nieuw glas. Het eerste taboe is nu dat recycling per definitie de voorkeur krijgt, ook indien de produktie van nieuw glas in combinatie met het verbranden/opslaan van oud glas even schoon maar goedkoper kan worden gerealiseerd.

Recycling kan ook een heilige koe worden als – zoals vaak het geval is – een zichzelf bedruipende markt voor het herwonnen produkt ontbreekt. Om hergebruik toch mogelijk te maken, moeten overheden in zo'n situatie de vraag naar het hergebruikte produkt creëren. Zo kan afvalverwerking via heffingen op consumentenprodukten worden gesubsidieerd (zoals in Duitsland bij gekeurmerkte verpakkingen). Indien de aldus gesubsidieerde recycling-technologie niet duurder uitkomt dan het even schone opslag-/verbrandingsalternatief, is er niets aan de hand. Wel ontstaat er een taboe als koste wat kost vastgehouden wordt aan hergebruik. In dat geval wordt de consument immers onnodig zwaar belast.

Het tweede taboe is export naar het buitenland. Bij export zou de verantwoordelijkheid voor de op-

lossing van de afvalstromen worden afgeschoven. Een dergelijk exporttaboe staat echter haaks op de theorie van de comparatieve voordelen. Met name bij schone, en derhalve arbeidsintensieve opslagtechnieken van afval kunnen ontwikkelingslanden een comparatief voordeel hebben, dat opweegt tegen kapitaalintensievere technieken als recycling in eigen land. Ook in dat geval is een consequente keuze voor recycling onnodig duur.

Ten slotte leidt fixatie op recycling of het verwerken van de afvalstroom via opslag of verbranding de aandacht af van een vierde instrument, namelijk de vergroting van de opvangcapaciteit van het milieu (bij voorbeeld door aanplant van bossen). Hierbij heeft de derde wereld een comparatief voordeel. Vanuit een mondiale milieudoelstelling is het dus efficiënter om hier minder uit te geven aan dure regulering van de afvalstroom, als in ontwikkelingslanden met dezelfde middelen het absorptievermogen van het milieu kan worden vergroot. Zolang overdrachten van Noord naar Zuid ter beteugeling van een gemeenschappelijke milieuprobleem onbespreekbaar zijn, is er wederom sprake van een taboe.

Bovengenoemde taboes komen niet uit de lucht vallen, maar hebben anno 1993 een sterke politieke, emotionele en psychologische onderbouwing. De consument stemt op groene partijprogramma's en blijkt gevoelsmatig liever wat meer voor hergebruik te betalen, dan voor een even schoon verbrandingsalternatief. De reacties op de ESB-verpakking moge hier als voorbeeld dienen. Het plastic valt zonder meer schoon te verwerken, en is vanuit milieu-oogpunt waarschijnlijk superieur aan een kringlooppapieren wikkel. Niettemin geven velen blijk van hun teleurstelling.

Daar staat tegenover dat dergelijk sterke consumentenvoorkeuren ook een groot goed kunnen zijn. Recycling kan zo sterk de consumentenvoorkeuren bepalen, dat het bij de marketing een rol gaat spelen. Autofabrikanten kunnen dan eerder dan anders het geval zou zijn, op kringlooptoepassingen gaan anticiperen. Door in een steeds vroegere ontwikkelingsfase reeds met kringlooptoepassingen rekening te houden, kan recycling op termijn ook 'afval-economisch' het goedkoopste alternatief worden. Het aanvankelijke nadeel is dan door een overmatige specialisatie in kringlooptechnologie overgecompenseerd, en wel op een marktconforme manier. Daarmee zou tevens een vierde taboe - marketing is slechts schone schijn - voorgoed de wereld uitgeholpen zijn.

T.P. van Walderveen

1. Ontleend aan *The Economist*, A survey of waste and the environment, 29 mei 1993.